

Coğrafya Konularını Öğrenmede Karşılaşılan Engeller ve Aşma Yolları

Barriers in Learning of Geography Subjects and the Ways of Overcoming

Öznur Yazıcı

Karabük Üniversitesi

oznuryazici@karabuk.edu.tr

Alıntılama: Yazıcı, Ö. (2018). Coğrafya konularını öğrenmede karşılaşılan engeller ve aşma yolları. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 2(1), 34-53.

Geliş tarihi:

09 Şubat 2018

Kabul tarihi:

09 Mart 2018

oznuryazici@karabuk.edu.tr

© 2018 UEAD.

Bütün hakları saklıdır.

Öz: Öğrenmenin sınırları ve sonuçları kişiden kişiye değişmekte ve öğrenme süreci boyunca çok çeşitli engeller ortaya çıkabilmektedir. Öğrenmenin başarıyla gerçekleşmesi için, her bilimsel alana özgü ihtiyaçların sağlanması ve engellerin olabildiğince aşılması gerekir. Buna dayanarak yapılan bu çalışmada; coğrafya konularını öğrenmede karşılaşılabilecek bazı engeller ele alınmış ve bu engellere yönelik coğrafya bölümü lisans mezunu öğrencilerin görüşlerine başvurulmuştur. Çalışma; 2016-2017 eğitim öğretim yılında Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nden mezun olan 30 öğrenci ile yürütülmüştür. Çalışma grubunun belirlenmesinde tesadüfi olmayan (olasılıklı olmayan) örnekleme grubundaki amaçlı (yargısal) örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Çalışma betimsel nitel araştırma metodolojisinde (alan taraması) hazırlanmış ve elde edilen verilerin analiz aşamasında, nitel veri çözümleme tekniği olarak betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulguları desteklemek üzere, yer yer doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Sonuç olarak, öğrencilerin; araç-gereç, yöntem, öğretim elemanının donanımı, çevre olanaklarından yararlanamama, motivasyon yetersizliği ve eksikliklerinin öğrenmeye büyük engel oluşturduğunu düşündükleri belirlenmiş ve her bir engel için çeşitli çözüm önerileri alınmıştır.

Anahtar kelimeler: *Coğrafya eğitimi, öğrenme, engel, betimsel analiz.*

Received:

09 February 2018

Accepted:

09 March 2018

oznuryazici@karabuk.edu.tr

© 2018 UEAD.

All rights reserved.

Abstract: The boundaries and consequences of the learning vary with individual and a wide variety of obstacles can emerge throughout the learning process. For learning to occur successfully, the specific needs of each scientific area must be met and the obstacles must be overcome as much as possible. In this study based on this, some of the obstacles that can be encountered when learning about geography subjects were discussed and it was interviewed with the students who graduated from geography department regarding to these obstacles. The study was conducted with 30 students who graduated from Karabük University Faculty of Letters Department of Geography in 2016-2017 academic year. The criterion sampling technique, which is one of the purposive (judgemental) sampling methods in non-random (non-probability) sampling group, was used in determining the study group. The study was prepared as descriptive qualitative research (survey) and in the analysis of the obtained data, descriptive analysis was used as the qualitative data analysis technique. In order to support the findings of the study, direct quotations are given in some places. As a result, it is determined that the equipment inadequacy, the lack of methods, inadequacy of the lecturers' qualifications and skills, inadequacy to take advantage of environmental facilities, the lack of motivation were seen as major obstacles to learning by the students, and various solution suggestions were received for each obstacle by them.

Keywords: *Geography education, learning, barrier, descriptive analysis.*

1. Giriş

Hem sosyal bilimlerin hem de fen bilimlerinin dostça paylaştığı coğrafya; en yakınımızdan en uzak mesafeye kadar uzanan mekân ile onun üzerinde misafir olan insan arasındaki etkileşimi konu alır. Kimi zaman mekânsal özelliklerin, kimi zamansa insan etkinliklerinin baskın olduğu bu etkileşim, bitki ve hayvanların da katılımıyla çok daha renkli bir karnavala dönüşür.

Bağlı bulunduğumuz coğrafyalardaki karşılıklı etkileşimler, kimi durumda koruma ve dayanışma sağlarken, kimi durumda ise tahribat ve uyuşmazlıkla sonuçlanır. Ne yazık ki, bunun bedelini hem doğa hem de insanlar ödemektedir. Üstelik günümüzde yaşanan sorunlar artık yerel ölçekte sınırlı değildir. Gezegenimiz; yeşil alanların yok edilmesi, aşırı nüfus artışı, bazı hayvan nesillerinin tükenmesi, iklim değişikliği, doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı ve hava kirliliği gibi çok ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Geniş bir konu kapsamı olan coğrafya bilimi, doğal ortam ve insan arasındaki etkileşimden kaynaklanan sorunlara yönelik farkındalık yaratılmasında anlamlı bir işleve sahiptir.

“Ülkelerin gelişmişlik düzeylerini arttırabilmeleri için mutlaka coğrafya biliminden yararlanmaları gerekir” (Çiftçi, 2017: 865). Bu durum, Karabağ ve Şahin (2007) tarafından “doğa ve insana ait unsurları sahiplenme, koruma, kullanma, düzenleme, planlama ve geleceğe aktarma” şeklinde tanımlanan coğrafi bilinç ile coğrafi birikimin öneminden kaynaklanmaktadır. O halde, 21. yüzyılın güçlü eğilimlerine bağlı olarak ilköğretimden başlanarak yüksek öğretimin sonuna varıncaya kadar, iyi bir coğrafya eğitim planının oluşturulmasına ihtiyaç vardır.

Ortaöğretimde nitelikli coğrafya eğitimi verilmesinin yolu, öncelikle yükseköğretimde nitelikli coğrafya öğretmenlerinin yetişmesinden geçmektedir. 1980’li yılların öncesinde sadece öğretmen merkezli olan sistem, 1980’li yılların ikinci yarısında yerini öğrenci merkezli yaklaşımlara bırakmıştır. Millî Eğitim’deki önemli adımlar sonucu başlatılan bu yaklaşımlar; yaparak ve yaşayarak öğrenme, araştırma ve keşfetme, problem çözme, eleştirel düşünme, işbirliğine dayalı, proje tabanlı çalışmalarla ve çok sayıda etkinlikle öğretmeyi hedef almaktadır. Bunların yanı sıra; bilgi ve teknolojilerin kullanımına bağlı olup, adımı bile coğrafyadan alan CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) uygulamaları MEB’in 2018 yılı müfredatında 14., 18. ve 25. sayfalarda yer almıştır. Artvinli’ye (2010: 1261) göre CBS, “coğrafya eğitiminde öğrencilerin aktif olarak derse katılımını sağlayan, onların öğrenme süreçlerini kendilerinin yapılandırılmalarına imkân veren, bunun yanında teknolojiyi sınıfın içine taşıyabilen yöntemlerden biri”dir. Yükseköğretim coğrafya programlarına, CBS ile birlikte Uzaktan Algılama ders ve konuları ilave edilmiştir. NASA’nın web sayfasındaki açıklamalara göre; 1950’lerde ABD Deniz Kuvvetleri bünyesindeki Donanma Araştırmaları Ofisi’nden Evelyn Pruitt tarafından ilk kez kullanılan “uzaktan algılama” terimi, bilim (ve sanatta) doğrudan temas etmeden bir objeyi tanımlama, gözlemlene ve ölçme amacıyla günümüzde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu süreç, sınıf/tip, madde ve mekânsal dağılım ile tanımlanıp kategorize edilebilen uzaktaki nesnelere ve materyallerden yansıtılan ya da yayılan farklı dalga boylarındaki radyasyonun tespiti ve ölçülmesini kapsamaktadır (Graham, 1999).

Bir eğitim süreci içerisinde, eğitim alan bireylerde öğrenmenin gerçekleşmesi çok hassas dengeler içerir. Woolfolk (1998)’un, genel anlamda bir bireyin bilgi ya da davranışlarında oldukça kalıcı değişikliklere neden olan yaşantıların meydana gelmesi olarak açıkladığı “öğrenme”nin önüne sayısız engel çıkabilir. Westwood’a göre (2004) öğrenme güçlükleri; yetersiz veya uygun olmayan eğitim, konuya uygun olmayan ders müfredatı, uygun olmayan sınıf ortamları, sosyoekonomik dezavantajlar, aşırı devamsızlık, ikinci bir dil ile öğrenme, duygusal ve davranışsal problemler, duyu bozukluğu ve belirli bilgi işleme bozuklukları gibi pek çok etmenden bir veya birkaçının bir araya gelmesiyle çıkabilir. Levinthal ve March (1993) öğrenme

sürecindeki başarısızlıkların nedenini genellikle öğrenme miyopluğu olarak yorumlamıştır. Araştırmacılar öğrenme miyopluğunun üç şeklini; kısa vadeyi dikkate alıp uzun vadeyi görmezden gelme, bir noktaya sabitlenip geniş resmi görmezden gelme ve yalnızca zaferlere odaklanıp başarısızlıkları görmezden gelme eğilimi olarak sıralamıştır. Yorgancı (2006), kaygı ve depresyonun öğrenme üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu görüşündedir.

Çoklu zekâ kuramına göre kendi zekâ türünün önemini yanı sıra, temel olarak öğrenmenin gerçekleşmesi, öğrencinin “öğrenmeyi öğrenme”siyle sağlanır ve kolaylaşır. Özer (1998: 150) öğrenmeyi öğrenme olayını, “bireyin kendi öğrenme özelliklerini tanıması, öğrenmede yararlanılan stratejileri bilmesi, seçmesi ve kullanabilmesi” olarak tanımlar. Bireyin kendini daha iyi tanıma, eksik ve ihtiyaçlarını belirleme, deneyim ve önceki bilgilerden yararlanma yoluyla kendisine en uygun öğrenme stillerini belirlemesi, yaşı ve öğrenim gördüğü sınıf seviyesi yükseldikçe, “öğrenmeyi öğrenme”sinin daha başarılı olması beklenir. Ancak yüksek öğretim ve sonrası da dâhil olmak üzere öğretimin her kademesinde gerek öğrencinin kendisinden, gerekse öğretici kişinin donanımı, uyguladığı yöntem veya materyal eksikliği gibi öğrenme engelleri ortaya çıkabilmektedir.

Çalışmada söz edilen öğrenme engelleri; mental sorunlar nedeniyle yavaş öğrenme, parçalanmış ailede yetişme, düşük gelir, ana dil uyumsuzluğu, yetersiz beslenme, yetersiz sağlık koşulları, şiddete maruz kalma gibi elde olmayan öğrenci mağduriyetini kapsamamaktadır. Alanyazın taramasında eğitim alanındaki engelleri, eksiklikleri ya da sorunları belirlemek üzere bugüne kadar yapılan bazı araştırmalara rastlanmıştır. Örneğin Akınoğlu (2005), coğrafya öğretiminin ne olduğu, ne olması gerektiği, etkililiği ve sorunlarının neler olduğu ile ilgili görüşlerini öğrenmek amacıyla, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Orta Öğretim Sosyal Alanlar Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı tezsiz yüksek lisansında öğrenim gören 35 öğrenci ile görüşme yapmıştır. Çalışma sonunda coğrafya eğitiminde yaşanan sorunları; öğretmenden kaynaklanan sorunlar, öğrenciden kaynaklanan sorunlar, okuldan kaynaklanan sorunlar olarak sınıflandırmıştır. Bunlar örneğin; okullarda gerekli materyalin bulunmaması, okulların teknolojik araç-gereçler bakımından yeterli olmayışı, öğrencilerin coğrafyayı ansiklopedik bilgi için öğrenmeye çalışması, coğrafya dersinin gereğinden fazla konu kapsamaması, ortaöğretimde okutulan coğrafya derslerinin az olması ve buna bağlı olarak üniversite giriş sınavlarında coğrafya dersi ile ilgili az soru çıkması, coğrafya öğretmenlerinin yeterlilikleri sorunu, sınav kaygısı ve bu kaygıya odaklı bir öğretimle öğrenciye aşırı bilgi yüklemesi yapılmıştır.

Elmas (2006), ortaöğretim kurumlarındaki coğrafya eğitiminin sorunlarını Kartal ilçesi ölçeğinde belirlemiş, bu sorunların nedenlerini ortaya koyarak çözüm önerileri geliştirmiştir. Çalışmada coğrafya eğitiminin sorunlarının ders kitaplarının yetersizliğine, müfredatın yoğunluğuna, okulların ve öğretmenlerin coğrafya eğitimi açısından yetersizliklerine, öğrencilerin ilköğretimden yetersiz bilgiyle gelmelerine imkân sağlayan sınıf geçme sistemine ve Kartal ilçesindeki öğrencilerin 1/3 oranında başka ilçelerden gelmesine bağlı olarak ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda öğrencilerin ve öğretmenlerin belirttiği önerilere ayrı ayrı yer verilmiştir.

Güler (2006), İstanbul’un Pendik ilçesinde coğrafya eğitimi ve sorunlarını ele aldığı çalışmada, karşılaşılan başlıca sorunları; ders araç ve gereçlerinin, öğretmenlerin ve ders kaynaklarının yetersizliği, 2005’te güncellenen yeni coğrafya müfredatının uygulama problemleri, bazı öğrencilerin eğitimle ilgilenmeyişi ve ailelerin maddi imkânsızlıkları olarak belirlemiştir. Araştırmacının çözüm önerileri ise; okul ve dersliklerin fiziki yapılarının düzeltilmesi, öğretmenlerin gelirlerinin artırılması, ders materyallerinin modernizasyonu,

velilerin maddi ve manevi desteklerinin sağlanması, gezilerin arttırılması ve öğrencilerin araştırmalara yönlendirilmesi olmuştur.

Ilgar (2006), ülkemizde Coğrafya öğretiminde yaşanan temel sorunları açıklayarak çözüm önerileri sunmuştur. Araştırmacı bu amaçla; müfredat programı, öğretmen, ölçme değerlendirme, yöntem, araç-gereçler, ders kitabı, üniversite giriş sınavı, dershaneler, mezunların iş ve istihdamı, coğrafya öğretmeni yetiştirmeye yönelik yükseköğretim kurumları gibi başlıklar altında konu ile ilgili çok çeşitli sorunları ele almıştır. Sonuçta, coğrafya öğretiminin öneminin ülkemizde yeterince anlaşılmadığını vurgulayan Ilgar, dünya coğrafyacılarının yaşamları boyunca sadece bir kitap yayınlatabildiklerini, uzun yıllar boyunca bu kaynak ya da ders kitabının okutulduğu torunlarına miras bırakıldığını yazmaktadır. Araştırmacıya göre, ülkemizdeki coğrafyacılar çok kısa sürede çok fazla ders kitabı yayınlamakta ve bunların bir kısmı eksik, yanlış ve öğrenci seviyesine uygun olmayan bilgiler içermektedir. Ilgar'ın bir başka görüşü de, coğrafya dersinde kullanılan araç-gereç yetersizliğinin bir an önce giderilmesi gerektiğidir.

Gökçe (2009), coğrafya eğitiminin sorunlarını belirlemek ve bunlara çözüm önerileri sunmak üzere yaptığı çalışmada, Türkiye'nin on bir farklı üniversitesinden kendisine ulaşılabilen on altı gönüllü öğretim elemanı ile görüşmeler yapmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğretim elemanlarının coğrafya eğitimi konusunda yetersiz oldukları, programlardan bazı coğrafya derslerinin kaldırılmasının coğrafya eğitimi açısından olumsuz olduğu, öğretmen adaylarının hazır bulunuşluk düzeylerinin düşük olduğu gibi coğrafya eğitiminin kimi sorunları ve çözüm önerileri tespit edilmiştir.

Kamaşak ve Yücelen (2009), örgütsel öğrenme engellerini belirlemeye yönelik bir araştırma yapmışlardır. Çalışmada örgütsel düzeyler arasındaki bilgi transferini ve örgütsel öğrenmeyi olumsuz yönde etkileyecek engellerin sistematik olarak incelenmesi için beş boyut belirlenmiştir. Bunlar; sırasıyla kişilerarası, ilişkisel, kültürel, yapısal ve toplumsal boyutlar olarak adlandırılmış; bir grup yönetici üzerinde Delphi yöntemi uygulanarak, bu beş boyutun örgütsel öğrenme engelleri ve bilgi transferi üzerindeki belirleyici etkisi açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Lloyd, Byrne ve McCoy (2012); online eğitimdeki engeller konusunda üniversite öğretim elemanlarının görüşünü almak için yaptıkları çalışmada, 75 personel tarafından algılanan engelleri; kişilerarası engeller, kurumsal engeller, yetiştirme ve teknoloji engelleri ve maliyet/fayda analizi engelleri olarak belirlemişlerdir.

Yazıcı (2015), uzaktan eğitim öğrencilerinin fiziki coğrafya içerikli derslerde karşılaştıkları aksaklıkları araştırmıştır. Çalışma sonuçlarına göre öğrencilerin yaşadıkları başlıca sorunlar; uzaktan harita üzerinde çalışmanın güçlüğü, arazi uygulamalarının eksikliği, birbirleriyle ve özellikle öğretim elemanlarıyla iletişimin eksikliği olmuştur.

Ndegwa, Omondi ve Njiraini (2016), Kenya'nın Tran-Nzoia Bölgesi Kwanza Zone'da yer alan seçilmiş bazı ortaokullarda, coğrafya öğretimine ampirik yaklaşımın okulla ilgili ve okulla ilgili olmayan zorluklarını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, okullarda coğrafya öğretimine ampirik yaklaşımın okulla ilgili zorluklarının; müfredatı tamamlama, yenilik eksikliği, zayıf pedagoji ve metodoloji, yeterli öğretim ödeneği eksikliği, öğretmenlerin olumsuz tutumları ve okul yönetimlerinden işbirliği eksikliği olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, yoksulluğun, eğitimli personel eksikliğinin, bilimsel materyal eksikliğinin, kaynak yetersizliğinin ve zayıf devlet politikasının coğrafya öğretimine ampirik yaklaşımın okul dışı zorlukları olduğu bulunmuştur.

de Guzman, Olague ve Novera (2017), Filipinler'in Botolan Bölgesi Zambales Bölümü'ndeki bazı ulusal okullarda sosyal bilgiler derslerindeki coğrafya konularının öğretiminde içerik ve öğretim kaynakları bakımından karşılaşılan zorlukları belirlemiş ve coğrafya öğretiminin iyileştirilmesine yardımcı olabilecek bazı stratejiler önermişlerdir. 62

Sosyal Bilgiler öğretmeniyle yürütülen çalışma sonunda, program içeriğinin fazla detaylı ve aşırı bilgi yüklü olmasının dersin planlamasında ve coğrafya ders sürelerinin uzun olması nedeniyle işlenişte güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. Araştırmacılar; hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin öğretim kaynakları eksikliği sorunu için, okul idaresinin daha fazla kitap ve diğer kaynakları satın almaya öncelik vermeleri gerektiğini önermişlerdir.

Coğrafya bilgisine büyük önem verilen Zimbabve’de liselerde ileri düzey coğrafya öğretilmektedir. Gondo, Sevious, Taurai ve Kolawole (2017), ülkenin Hurungwe Bölgesi’nde bulunan dört lisede ileri düzey coğrafya dersindeki yüksek başarısızlık oranının nedenlerini araştırmıştır. Elde edilen çok sayıda bulgu arasında; kaynak yetersizliği, nitelsiz ve tecrübesiz öğretmenlerin istihdam edilmesi, öğretmen ve öğrencilerin devamsızlıkları, müfredatın yetiştirilemeyeceği, okullarda internetin ve kütüphanenin bulunmaması, öğretmenlerin aşırı gergin oluşu, özel coğrafya odasının bulunmaması, müfredatın eski oluşu, çok fazla konunun varlığı, sürenin çok kısa oluşu, bölge bürosu tarafından öğretmen atamalarındaki isteksizlik, arazi gezilerinin yapılamaması, öğretmenlerin yöntem kullanımındaki eksiklikleri, aşırı yük çizelgeleri, öğrencilerin tembel oluşu, müfettişlerce denetleme eksiklikleri ve bölgede özellikle coğrafya uzmanı müfettişin bulunmaması, ders kitaplarının azlığı ve öğrencilerin bunları satın alamayacak derecede yoksul oluşu, ders sırasında öğretmenin önceden planlanmamış toplantılara çağırarak için dersi bölerek çok fazla rahatsızlık verilmesi sayılabilir.

2. Amaç

Eğitimle ilgili bütün bilimsel çalışmalar; eğitim ve öğretimin kalitesinin artırılabilmesine yöneliktir. Bunun sağlanmasında kuramsal çalışmaların yanı sıra, zaman zaman sistemin içerisinde yer alan paydaşların görüşlerine başvurulmaktadır.

Bir ülkenin temel bilimsel üretim merkezleri üniversitelerdir. Bununla beraber, üniversitelerin de bazı konularda tedarik edilmesi gereken eksiklikleri olabilir. Bina, derslik, öğretim elemanı, laboratuvar ve benzeri kurumsal çözüm isteyen eksiklikler eğitim-öğretimin sağlanmasını kuşkusuz engelleyecektir. Bunların yanı sıra, doğrudan dersin kapsamında değerlendirilmesi gereken öğrenme engelleri de bulunmaktadır. ‘Öğrenme’nin alıcısı ve odak noktası konumunda olan öğrencilerin görüşleri, memnuniyet ve beklentilerini bilerek, onları sürecin bir parçası, paydaşı olarak görerek yaşadıkları sorun ve engellerin üstesinden gelinebilir. Bu amaçla çalışmada; araç-gereç, yöntem, öğretim elemanının donanımı, çevre olanaklarından yararlanamama ve motivasyon eksikliklerinin öğrenmeye engel olup olmayacağı konusunda pedagojik formasyon da almış olan coğrafya bölümü üniversite mezunu öğrencilerin görüş ve önerileri alınmıştır.

Bu amaçla aşağıda verilen alt problemlere yanıt aranmıştır:

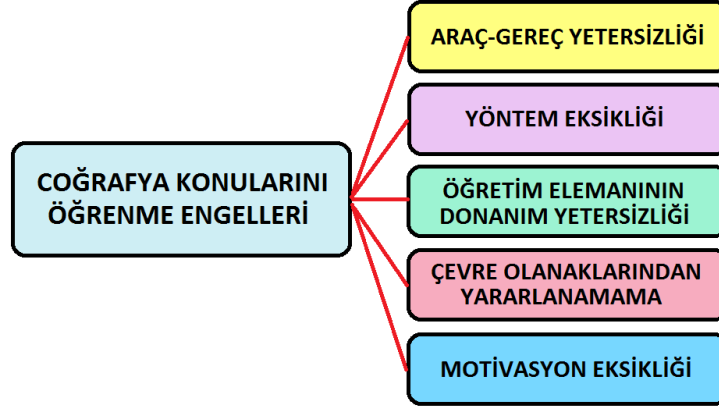
*Coğrafya konularının öğrenilmesinde araç-gereç yetersizliği bir engel midir? Eğer engel ise, nasıl aşılmalıdır?

*Coğrafya konularının öğrenilmesinde yöntem eksikliği bir engel midir? Eğer engel ise, nasıl aşılmalıdır?

*Coğrafya konularının öğrenilmesinde öğretim elemanının donanım yetersizliği bir engel midir? Eğer engel ise, nasıl aşılmalıdır?

*Coğrafya konularının öğrenilmesinde çevre olanaklarından yararlanamama bir engel midir? Eğer engel ise, nasıl aşılmalıdır?

*Coğrafya konularının öğrenilmesinde motivasyon eksikliği bir engel midir? Eğer engel ise, nasıl aşılmalıdır?



3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada betimsel nitel araştırma metodolojisi (alan taraması) kullanılarak, araştırılan kişilerin deneyimlerinden doğan anlamları belirlemek esas alınmıştır (Lincoln ve Guba, 1985; Strauss ve Corbin, 1998). Betimsel nitel araştırma yöntemi; bir olguyu, bir süreci veya ilgili kişilerin perspektiflerini ve dünya görüşlerini keşfetmeye ve anlamaya çalışmak amacıyla yapılır (Merriam, 2013). Bu yönüyle araştırmacı, araştırılacak konu ya da olayı doğal ortamında inceleyerek araştırılan bireyin bu durumlar hakkında zihninde yapılandığı anlamları belirleme ve bunları yorumlama gayreti içerisinde bulunur (Denzin ve Lincoln, 1998). Nitel çalışmalarla derinlemesine (satır aralarındaki) bilgiye ulaşmaya çalışılır (Strauss ve Corbin, 1998). “Nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama tekniği görüşmedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008a: 119). Araştırmada öğrenci görüşlerine göre, coğrafya konularının öğrenilmesinde karşılaşılan engeller ve bu engelleri aşma yolları derinliğine tanımlanmaya çalışılmıştır. Miles ve Huberman (1984), nitel araştırmalar için veri analiz sürecini üç aşamada ele almaktadır. Bunlar; ilk gelen verilerin sadeleştirilerek işe yarayanların belirlenmesi, verilerin tablo-grafik-diyagram şeklinde görsel hale getirilmesi, sonuca ulaşması ve doğrulanmasıdır. Çalışmada, öğrencilerden elde edilen görüşler bu çerçevede ele alınarak değerlendirilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini üniversitelerin coğrafya bölümü mezunları, çalışma grubunu ise 2016-2017 eğitim öğretim yılında Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü’nden mezun olan 30 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, tesadüfi olmayan (olasılıklı olmayan) örnekleme çeşitlerindedir. Özen ve Gül’e (2007: 412) göre “örnekleme almada temel kural, yansızlıktır”. Belli bir örneklem büyüklüğüne ulaşmada, evrendeki her elemanın örnekleme girebilme olasılığı belli, birbirinden bağımsız ve birbirine eşit olması gerekir. Olasılığa dayalı olmayan örnekleme ise, “örnekleme seçilen her bireyin seçilme olasılığı eşit olmadığı” (Kılıç, 2013: 44) gibi, aynı zamanda onların belirli özelliklere sahip olmaları da beklenir. “Amaçlı (yargısal) örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda kendi yargısını kullanır ve araştırmanın amacına en uygun olanları örnekleme alır” (Balcı, 2005: 90). “Ölçüt örnekleme, araştırma ile ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşur ve zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak verir” (Patton, 1997). Bu bilgiler ışığında belirlenen çalışma grubunda, 19’u kız 11’i erkek toplam 30 öğrenci gönüllü olarak yer almıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmaya ait veriler nitel araştırma yöntemiyle elde edilmiştir. Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen ve uzman önerileri alınarak son şekli verilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. “Yarı yapılandırılmış görüşme formları, görüşülen kişiye kendini ifade etme imkânı sağlamaktadır” (Büyüköztürk vd., 2012). İlgili alan yazın taraması yapılarak ve akademisyenlerin görüşleri alınarak 8 açık uçlu soru oluşturulmuştur. Hazırlanan sorular katılımcı görüşlerini ne derecede temsil ettiği tespit etmek amacıyla alandan dört uzmana ve 5 öğrenciye okutulmuş, anlaşılması zor ve kavram kargaşası yaratacağı ifade edilen 3 soru formdan atılarak geriye 5 soru kalmıştır. Uzmanların tamamı hazırlanan soruların katılımcı görüşünü tam olarak temsil edeceğini belirtmiştir. Daha sonra da geçerlik ve görünüş geçerliliği değerlendirilmiştir. “Nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının ilgilendiği konuyu olabildiğince tarafsız gözlemesidir. Nitel araştırmada geçerlik, ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı olguyu doğru ölçmesi ile yakından ilişkilidir. Bu durumda toplanan veriler gerçeği yansıtır ve araştırma sonuçlarının geçerliğine katkıda bulunur” (Yıldırım ve Şimşek, 2008b: 256). “Güvenirlik, bilimsel çalışmalarda sağlanması gereken ilk koşuldur. Güvenirliği düşük olan bir ölçmenin hiçbir bilimsel değeri olmadığı gibi güvenirliliğin yüksek olması da yapılan ölçmenin amaca uygunluğunun garantisi değildir. Yapılan bir ölçmede üç tür güvenlik ölçütü alınabilir. Bunlar; zamana göre değişmezlik, bağımsız gözlemciler arası uyum ve iç tutarlılıktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008b: 259-260). Geliştirilen araçta, araştırmacının konumu, veri toplanan bireyler, sosyal ortam ve süreçler, verilerin analizinde kullanılan kavramsal çerçeve ve varsayımlar, veri toplama ve analiz yöntemleri tanımlanmıştır. Ayrıca, veriler önce yorumsuz sunulmuş, birden fazla araştırmacının görüşü alınmış, gözlemlerin görüşmelerle onaylanması sağlanmış, analizde başka araştırmacılardan yararlanılmış, veriler önceden oluşturulmuş ve ayrıntılı kavramsal çerçeveye bağlı analiz edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmanın veri analizi aşamasında, nitel veri çözümleme tekniği olarak betimsel analiz kullanılmıştır. “Bu yaklaşımda amaç, görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008b: 224). Bu analizde; katılımcı öğrencilerin görüşlerini önemle vurgulamak üzere, sorulara verilen yanıtlar, kelimesi kelimesine ya da olabildiğince öğrencilerin kullandığı sözcüklere yakın bir biçimde aktarılmıştır. Ardından, elde edilen verilerden belirgin sözcük grupları kaldırılarak, bu ifadelerin anlamları yapılandırılmış ve yeniden düzenlenmiştir.

Öğrencilerin sorulara verdikleri yanıtlar, kendilerinden onay alınarak yazılı notlara çevrilmiştir. Gizliliği korumak üzere, katılımcı öğrencilere (Ö1, Ö2,, Ö30) şeklinde kısaltma yapılarak her öğrenciye birer numara verilmiştir. Elde edilen verilerdeki ortak yanıtların tekrarlanma durumuna göre temalara ayrılıp gruplandırılmasının ardından içerik analizi aşamasına geçilmiştir. İlgili literatüre dayalı olarak temalar tespit edilmiş, kodlar verilmiş ve nitel araştırmaya uygun bir içerik çözümlemesi yapılmaya çalışılarak bulgulara sunulmuştur.

“Nitel araştırmalarda güvenilirlikte önemli olan asıl soru, ulaşılan sonuçların toplanan verilerle ne kadar tutarlı olduğudur” (Merriam, 2013). Bir araştırmanın geçerliği, araştırma sonuçlarının ya da sonuçlardan yapılacak çıkarımların doğruluğuna ve sağlamlığına karşılık gelir (Christensen, Johnson, Turner, 2015). Nitel çalışmalarda geçerlik ve güvenirliliği yükseltebilmek için, gerek veri toplama aşamasında gerekse elde edilen verilerin değerlendirilmesinde son derece

hassas ve titiz davranılmalıdır. Çalışmanın sonuçlarını etkileyebilecek ya da değiştirebilecek bilimsel etiğe aykırı müdahalelerden kaçınılmalıdır.

4. Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Coğrafya konularının öğrenilmesinde araç-gereç yetersizliği ve bu yetersizliğin giderilmesine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Coğrafya Konularının Öğrenilmesinde Araç-Gereç Yetersizliğinin Engel Teşkil Edip Etmediğine Dair Öğrenci Görüşleri ve Çözüm Önerileri

Engeldir diyen öğrenciler	Engel değildir diyen öğrenciler	Öğrencilerin çözüm önerileri
27 öğrenci araç gereç yetersizliğini engel olarak görmüşlerdir.	3 öğrenci araç gereç yetersizliğini engel olarak görmemişlerdir.	*9 öğrenci: Maket ve materyaller geliştirilmelidir. *7 öğrenci: Araç-gereçler kurum içi ve dışı talep ve yazışmalarla ilgili yerlerden temin edilmelidir. *4 öğrenci: Derslerde haritalar aktif olarak kullanılmalıdır. *3 öğrenci: Laboratuvar ortamı oluşturulmalıdır *2 öğrenci: Tahta aktif kullanılmalı ve üç boyutlu çizimler ön planda tutulmalıdır. *1 öğrenci: Çok sayıda örnek verilmelidir. *1 öğrenci: Öğreticiler araç-gereç kullanma konusunda teşvik edilmelidir.

Tablo 1’de, 27 öğrencinin (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30) coğrafya konularının öğrenilmesinde araç-gereç yetersizliğini bir engel olarak değerlendirdiği görülmektedir. Katılımcılardan 3’ü (Ö5, Ö10, Ö21) ise, coğrafya konularının öğrenilmesinde araç-gereç yetersizliğini bir engel olarak görmemektedir. Öğrenciler, bu konuya ilişkin 7 çözüm önerisi sunmuşlardır. Araç-gereç yetersizliği sorununu ortadan kaldırmak için, 9 öğrenci (Ö7, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö17, Ö20, Ö25) araç-gerecin olmadığı durumlarda maket ve materyal geliştirilebileceğini, 7 öğrenci (Ö1, Ö6, Ö16, Ö23, Ö26, Ö27, Ö30) araç-gereçlerin kurum içi ve dışı talep ve yazışmalarla ilgili yerlerden temin edilmesi gerektiğini, 4 öğrenci (Ö15, Ö19, Ö22, Ö29) derslerde haritaların aktif olarak kullanılması gerektiğini, 3 öğrenci (Ö3, Ö4, Ö24) öğretim için laboratuvar oluşturulması gerektiğini, 2 öğrenci (Ö2, Ö8) üç boyutlu blokdiyagramlar ve diğer çizimleri ön planda tutabilmek için sınıftaki tahtanın aktif kullanılması gerektiğini, 1 öğrenci (Ö18) örnek sayısının artırılmasıyla araç-gereç yetersizliğinin bertaraf edilebileceğini, 1 öğrenci (Ö28) ise öğreticilerin araç-gereç kullanma konusunda teşvik edilmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Aşağıda coğrafya konularının öğrenilmesinde araç-gereç yetersizliğinin engel teşkil edip etmediğine dair bazı öğrenci görüşleri verilmiştir:

Birinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö7: Evet engeldir. Bu engel görseller, materyaller, maketler geliştirilerek sağlanabilir. Görsel öğrenmenin sözel öğrenmeye göre daha etkili ve efektif olduğu kanaatindeyim.

Ö9: Engeldir. Yeterli araç-gereç, laboratuvar ortamı sağlanamıyorsa, öğretim elemanı ya da öğrenci tarafından gerekli materyaller üretilebilir. Böylece çok daha sağlıklı ve verimli bir iş ortaya çıkacaktır.

Ö20: Coğrafya konularını anlatırken araçlar kullanılmadığı zaman konuların havada asılı kaldığını görüyoruz. Özellikle tanımlara, teorilere, modellere ilişkin bilgilerde görsel materyal oluşturularak kullanılması gerekir. Örneğin, Dünya'nın şekli ve hareketleri anlatılırken; Dünya'nın eksenini ile Güneş etrafındaki hareketlerini gösteren elektronik ışıklı bir düzenek hazırlanıp kullanıldığında, soyut bir konunun anlaşılması sağlanacaktır.

İkinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö6: Bilgisayar laboratuvarı, program ya da teknik donanım eksikliği, öğrenimi kolaylaştırma karşısında birer engeldir. Aşılması hususundaki temel faktör, kurum desteğinin sağlanmasıdır. Kurum desteği için de, talepte bulunanların ihtiyaçları yeterli açıklamaları gereklidir.

Dördüncü çözüm önerisi ile ilgili görüş örneği:

Ö24: Kesinlikle engeldir. Coğrafyayı diğer bilim dallarından ayıran en önemli özellik harita kullanımudur. Bir coğrafyacının en büyük araç gereci, haritaları ve gelişen teknoloji ile birlikte bilgisayar ortamından elde edilen coğrafi verilerin kullanımudur. Coğrafyanın tam anlamıyla öğrenilmesi, çevrenin tanınması da bu araç gereçlerle sağlanır. Her okulda gerekli haritaların ve Coğrafi Bilgi Sistemleri'ni kullanabilmek için bilgisayar laboratuvarlarının sağlanmasıyla bu engeller aşılabılır.

“Engel değildir” yanıtı ile ilgili görüş örneği:

Ö21: Uygun yöntem ve tekniği kullanan bir eğitimci, öğrencilere konunun öğretiminde yeterli olacaktır. Araç-gereç destek sağlayıcı olabilir, ancak bir engel teşkil etmez.

Harita, küre, atlas, pusula, altimetre, kayaç örnekleri, bitki örnekleri, toprak örnekleri, fosiller, hava fotoğrafları ve en ileri düzeyde harita oluşturmada kullanılan Coğrafi Bilgi Sistemleri programı gibi teknolojiler, bugün artık coğrafya alanının vazgeçilmezleri durumuna gelmiştir. Araç-gereçlerin yokluğu ya da azlığı; özellikle üniversitelerde coğrafya öğretiminin istenen düzeyde gerçekleşmesinde çok büyük bir engel oluşturmakta ve başka yollarla kolay kolay telafisi mümkün görünmemektedir. Bu nedenle öğrencilerin çoğu araç-gereçsiz öğrenme olabileceğini kabul etmeyerek, mutlaka araç-gereç temin edilmesinden yana görüş bildirmiştir.

Coğrafya konularının öğrenilmesinde yöntem eksikliği ve bu eksikliğin giderilmesine ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Coğrafya Konularının Öğrenilmesinde Yöntem Eksikliğinin Engel Teşkil Edip Etmediğine Dair Öğrenci Görüşleri ve Çözüm Önerileri

“Engeldir” diyen	“Engel değildir” diyen	Öğrencilerin çözüm önerileri
------------------	------------------------	------------------------------

Coğrafya Konularını Öğrenmede Karşılaşılan Engeller ve Aşma Yolları

öğrenciler	öğrenciler	
30 öğrenci yöntem eksikliğini engel olarak görmüşlerdir.	-	*13 öğrenci: Öğretim ilke ve yöntemlerine hâkim olmak gereklidir. *7 öğrenci: Konuya uygun bütün yöntemler bir arada kullanılmalıdır. *3 öğrenci: Yaratıcılığı kullanarak farklı yöntemler geliştirilmelidir. *2 öğrenci: Gezi-gözlem yöntemi ve arazi çalışmaları kullanılmalıdır. *2 öğrenci: Çok sayıda görsel ve materyal kullanılmalıdır. *2 öğrenci: Öğrenciyi aktif kılarak tartışma ortamı oluşturulmalıdır. *1 öğrenci: Öğretim elemanları bir araya gelerek ortak fikirlerle hareket etmelidir.

Tablo 2'ye bakıldığında, katılımcıların tamamının (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30), coğrafya konularının öğrenilmesinde yöntem eksikliğini engel teşkil ettiği görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Öğrenciler toplam 7 çözüm önerisi sunmuşlardır. En büyük sayıdan en aza doğru sıralanan çözüm önerilerinden birincisi, 13 öğrencinin (Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö16, Ö17, Ö18, Ö23, Ö24, Ö26, Ö27, Ö30) görüşünden derlenen "Öğretim ilke ve yöntemlerine hâkim olmak gereklidir" olmuştur. Coğrafya konularının öğrenilmesinde yöntem eksikliğini bir engel olduğunu belirten öğrencilerden 7'sinin (Ö11, Ö13, Ö14, Ö15, Ö22, Ö25, Ö28) çözüm önerisi ise konuya uygun öğretim yöntemlerinin hepsinin bir arada kullanılması gerektiği olmuştur. 3 Öğrenci (Ö1, Ö7, Ö21) yaratıcılığı kullanarak farklı yöntemler geliştirilmesi gerektiğini, 2 öğrenci (Ö3, Ö9) gezi-gözlem yöntemi ve arazi çalışmalarının gerektiğini, 2 öğrenci (Ö12, Ö29) çok sayıda görsel ve materyal kullanılması gerektiğini, 2 öğrenci (Ö19, Ö20) tartışma ortamı yaratarak öğrencilerin aktif kılınması gerektiğini ve 1 öğrenci (Ö10) öğretim elemanlarının bir araya gelerek ortak fikirlerle hareket etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Aşağıda coğrafya konularının öğrenilmesinde yöntem eksikliğini engel teşkil edip etmediğine dair bazı öğrenci görüşleri verilmiştir:

Birinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö5: Herhangi bir basit konunun öğretilmesinde bile basit yöntemler uygulanması, başarıyı daha kısa sürede elde etmede etkilidir. Coğrafya konularının öğrenilmesinde, uzmanlar tarafından belirlenen yöntemlerin kullanılmasını savunurum. Bu konuda ciddi çalışmalar yapılmalıdır.

Ö24: Engeldir. Konuyu anlatma yöntemini bilmeyen bir eğitimci, konuyu ne kadar anlattırsa anlatsın, öğrencilerde tam anlamıyla öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayamaz. Ayrıca, sadece öğretmenin anlatım yöntemi değil, öğrencinin ders çalışma yöntemi de konunun öğrenilmesini etkiler. Öğrenci dersi sadece geçebilmek için değil de, gerçekten öğrenmek için konuyu çalışmalıdır.

İkinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö11: Öğretim elemanı, anlatacağı konuyu en uygun yönteme göre anlatmalı; hatta kullanabildiği ve konuya uygun olan bütün yöntemleri kullanarak anlatmalıdır.

Ö15: Engeldir; çünkü her öğrencinin anlama düzeyi aynı olmayacaktır. Farklı tekniklerle öğrencilerin hepsine ulaşma şansı yakalanabilir.

Dördüncü çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö3: Coğrafya konularını öğrenmede yöntem eksikliği bir engeldir. Herhangi bir fiziki coğrafya konusu işlenirken, gezi-gözlem yöntemini kullanmak çok verimli olacaktır.

Altuncu çözüm önerisi ile ilgili görüş örneği:

Ö19: Engeldir. Öğrenciler derste etkin kılınmalı, uygun konularda gruplar oluşturularak farklı fikirlerde birbirini iknaya çalışmalarını konusunda yönlendirilmelidir.

Konuya uygun seçilecek öğretim ilke ve yöntemleri, öğrenmenin başarıyla gerçekleşmesinde çok büyük bir etkiye sahiptir. Coğrafyanın üç prensibinden ikisini meydana getiren ilgi/bağlılık kurma ve nedenselliği sorgulama başarıya ulaştığı derecede, coğrafya konuları ezberden uzak hale gelebilir. Özellikle yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde; çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanılarak üst düzey düşünme becerileri geliştirilip kalıcı öğrenmelere ulaşılabilir. Coğrafya Bölümü öğrencilerinin verdiği yanıtlarda, aktif öğrenme yöntemlerini görmek istedikleri açıktır.

Coğrafya konularının öğrenilmesinde öğretim elemanının donanım yetersizliği ve bu yetersizliğin giderilmesine ilişkin bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Coğrafya Konularının Öğrenilmesinde Öğretim Elemanının Donanım Yetersizliğinin Engel Teşkil Edip Etmediğine Dair Öğrenci Görüşleri ve Çözüm Önerileri

“Engeldir” diyen öğrenciler	“Engel değildir” diyen öğrenciler	Öğrencilerin çözüm önerileri
29 öğrenci öğretim elemanının donanım yetersizliğini engel olarak görmüşlerdir.	1 öğrenci öğretim elemanının donanım yetersizliğini engel olarak görmemişlerdir.	*19 öğrenci: Öğretim elemanları mutlaka çağa ayak uydurmalı, kendini yenilemeli ve eksik yönlerini geliştirmelidir. *6 öğrenci: Öğretim elemanları zaman zaman denetlenmeli ve değerlendirilmelidir. *4 öğrenci: Derslere çok iyi hazırlanarak gelmeli ve birkaç kaynaktan ve materyallerden yararlanmalıdır.

Tablo 3’te görüldüğü gibi, coğrafya konularının öğrenilmesinde öğretim elemanının donanım yetersizliğinin engel teşkil ettiğini düşünenlerin sayısı 29 (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27; Ö28, Ö29, Ö30) iken, engel teşkil etmediğini düşünenlerin sayısı 1’dir (Ö5). Bu 29 öğrenciden gelen çözüm önerileri üç grupta toplanmıştır. 19 katılımcı (Ö3, Ö4, Ö6, Ö8, Ö9, Ö11, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö21, Ö23, Ö26, Ö28, Ö29, Ö30) bu engeli aşmak için öğretim elemanlarının mutlaka çağa ayak uydurması, kendini yenilemesi ve eksik yönlerini geliştirmesi gerektiği; 6 katılımcı (Ö1, Ö2, Ö10, Ö12, Ö24, Ö27) öğretim elemanlarının zaman zaman denetlenmesi ve değerlendirilmesi gerektiği, 4 katılımcı (Ö7, Ö18, Ö22, Ö25) ise öğretim elemanlarının derslere çok iyi hazırlanarak gelmesi, birkaç kaynaktan ve materyallerden yararlanması gerektiği görüşündedir.

Aşağıda coğrafya konularının öğrenilmesinde öğretim elemanının donanım yetersizliğinin engel teşkil edip etmediğine dair bazı öğrenci görüşleri verilmiştir:

Birinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö17: Engeldir. Kendini yenileyen tekdüze eğitim kalıplarından çıkmış eğitimcilerimiz soruna daha yapıcı yaklaşabilir.

İkinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö27: Kesinlikle engeldir. Böyle hocaların öğrenmek isteyen hevesini kırdığını, öğrenme ihtiyacının geriye doğru ilerlediğini düşünüyorum. Öğretim elemanı sürekli denetlenmeli diye düşünüyorum. Öğretim elemanlarının ders sayılarının az olması da, yapılan derslerin de niteliğini ve niceliğini iyileştirecektir.

Üçüncü çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö25: Engeldir. Öğretim elemanı yetersiz kalırsa öğrenci birçok şeyden eksik kalır. Coğrafya öğrenciler tarafından zor görünen bir derstir. Bu yüzden, öğretim elemanı kendini yetiştirmeli, derslere önceden hazırlanmalı, dersleri yeterli görsellerle materyallerle desteklemelidir.

“Engel değildir” yanıtı ile ilgili görüş örneği:

Ö5: Bence engel değildir. Neticede dünya kadar kaynak ve çalışma örnekleri var. İyi bir coğrafyacı her şeyden ders çıkarıp, kendini yetiştirebilir. Kaynak taramaları ve incelemeleri ile bu engel çok kolay aşılabılır.

Öğretim üyelerinin de diğer herkes gibi kendine özgü kişisel ve mesleki sorunları olsa da, toplumun en idealist kesiminde yer almaları gerekmektedir. Bilginin ve teknolojinin çok hızlı güncellendiği günümüzde, hem alanına hem öğrencilerine değer katan akademisyenler iyi birer rol model olabilirler. Çalışmaya katılan öğrencilerin de beklentisi bu yönde çıkmıştır.

Coğrafya konularının öğrenilmesinde çevre olanaklarından yararlanamama ve bu eksikliğin giderilmesine ilişkin bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Coğrafya Konularının Öğrenilmesinde Çevre Olanaklarından Yararlanamamanın Engel Teşkil Edip Etmediğine Dair Öğrenci Görüşleri ve Çözüm Önerileri

“Engeldir” diyen öğrenciler	“Engel değildir” diyen öğrenciler	Öğrencilerin çözüm önerileri
28 öğrenci çevre olanaklarından yararlanamamayı engel olarak görmüşlerdir.	2 öğrenci çevre olanaklarından yararlanamamayı engel olarak görmemişlerdir.	*18 öğrenci: Daha fazla çevresel etkinlik stratejisi geliştirilmeli ve arazi çalışması düzenlenmelidir. *5 öğrenci: Arazi çalışması yapılamıyor ise, üç boyutlu yüzey şekillerini gösteren maket, materyal ve fotoğraflardan yararlanılmalıdır. *3 öğrenci: Bürokratik engeller kaldırılarak öğrenci gezileri kolaylaştırılmalıdır. *1 öğrenci: Üniversitelerde ve bölümlerde gezi kulüpleri gibi organizasyon yapan gruplar oluşturulmalıdır. *1 öğrenci: Sadece araziye çıkmak yeterli olmayacaktır, öğrencinin farkındalığının artmasını ve baktığını görmesini sağlamak gerekir.

Coğrafya konularının öğrenilmesinde çevre olanaklarından yararlanamamanın değerlendirildiği Tablo 4 incelendiğinde, 28 öğrencinin (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30) bunu bir engel olarak gördüğü, 2 öğrencinin (Ö6, Ö25) ise bunu engel olarak görmediği anlaşılmaktadır. Gelen çözüm önerileri 5 maddede toplanmıştır. Sayısı en fazla olan çözüm önerisi 18 katılımcıdan (Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö28) gelen “Daha fazla çevresel etkinlik stratejisi geliştirilmeli ve arazi çalışması düzenlenmelidir” olmuştur. İkinci öneri olan “Arazi çalışması yapılamıyor ise, üç boyutlu yüzey şekillerini gösteren maket, materyal ve fotoğraflardan yararlanılmalıdır” 5 kişinin (Ö15, Ö18, Ö27, Ö29, Ö30) ortak görüşüdür. 3 Öğrenci (Ö9, Ö24, Ö26) bürokratik engellerin

kaldırılarak öğrenci gezilerinin kolaylaştırılmasını önermiştir. 1 öğrenci (Ö3) üniversitelerde ve bölümlerde gezi kulüpleri gibi organizasyon yapan gruplar oluşturulması gerektiği, 1 öğrenci (Ö23) de sadece araziye çıkmanın yeterli olmayacağını, öğrencinin farkındalığının artmasının ve baktığını görmesinin sağlanması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.

Aşağıda coğrafya konularının öğrenilmesinde çevre olanaklarından yararlanamamanın engel teşkil edip etmediğine dair bazı öğrenci görüşleri verilmiştir:

Birinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö4: Coğrafya başlı başına bir çevre dersidir. Sürekli sınıflarda işlenen ve gezinin olmadığı ya da yetersiz olduğu yerlerde verimli eğitimden söz edilemez.

Ö10: Engeldir. Üniversite düzeyinde bir eğitimde yerinde inceleme ve araştırma her zaman birinci derecede önemlidir. Çünkü canlı olarak çevreden yararlanmak bize sadece sade bir bilgi değil aynı zamanda bunları bir bütün halinde ilişkilendirmemizi sağlar. Mesela Toprak yapısı, Arazi yapısı elimize aldığımız sert bir yaprak anlatımdan daha kuvvetli olabiliyor. Hepsini bir arada görme seçeneğimiz doğabiliyor.

Ö12: “Kitaplarla vasat bir coğrafya yapılabilir, haritalarla daha iyisi yapılır; ama en iyisi arazide yapılır.” Paul Vidal de la Blach

Ö17: Engeldir. Çevre bizim için doğal dersliklerdir. Sayfaların anlattığını bize yaşama imkânı sunar. Bu problemi aşmada, eğitimcilerin duvarlar olmaması için sınırları zorlaması şarttır.

İkinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö15: Engeldir; çünkü coğrafya görsele dayalı hayatın içinden bir bölümdür. Anlatılanların arazide, doğada var olması ve oradan örneklerle anlatılması ders anlatımı için verimli olur. Ancak her konuya uygun araziye çıkılamıyorsa, üç boyutlu materyaller hazırlanıp sınıf ortamında arazi atmosferi oluşturulabilir. Örneğin; buzul topoğrafyasındaki nunataklar veya sirk çanakları çok nitelikli birer materyal biçiminde görülebilir.

Ö18: Çevre olanaklarından yararlanamama engeldir, coğrafya konuları uygun araziye çıkılıp çevreden örnekler verilip gösterilirse öğrenme daha kalıcı ve anlaşılır olur. Bu yüzden engelin aşılması için araziye gidilemese de, uygun üç boyutlu maketler, fotoğraflar ve bol bol örneklerle konu pekiştirilip anlatılabilir.

Ö29: Çevre koşulları gözlem yapmak için yeterli değilse, görsel kaynaklardan çokça faydalanarak telafi edilmeye çalışılmalıdır.

Üçüncü çözüm önerisi ile ilgili görüş örneği:

Ö9: Engeldir. Türkiye’de bu konuda maalesef çok fazla bürokrasi mevcuttur. Daha pragmatik, daha fonksiyonel yollar üretilebilmelidir. Çünkü her coğrafi olgu ve olay bir çevrede, arazide ve doğal ortam şartlarında cereyan etmektedir. Bu nedenle, bu sorunların acil bir şekilde aşılması çok önemlidir.

Dördüncü çözüm önerisi ile ilgili görüş örneği:

Ö3: Coğrafya konularını öğrenmede çevre olanaklarından yararlanamama bir engeldir. Yakınlarda gerçekleşen bir doğa olayını incelemek, yerinde görme fırsatı verir ve olayın neden-sonuç ilişkisi içerisinde incelenmesini sağlar. Bunun için de, yine üniversitelerde ve bölümlerde gezi kulüpleri gibi organizasyon yapan gruplar oluşturulmalıdır.

“Engel değildir” yanıtı ile ilgili görüş örneği:

Ö25: *Bir engel değildir, fakat çevreyle pekiştirilmesi faydalıdır.*

Laboratuvarı doğanın kendisi olan coğrafya; taş, toprağa, bitkiye dokunarak öğrenilir. Arazi çalışması ve gözlemin olmadığı yerde, teorik bilgilerin kalıcı olması beklenemez. Gezi-gözlem yoluyla bilgilerin yerleşmesinin yanısıra; problem çözme, yaratıcı ya da eleştirel düşünme, iletişim kurma gibi becerilerin kazanılması da sağlanır. Katılımcı öğrenciler, çevresel keşiflerin yapılamamasını önemli bir engel olarak görmekteyler.

Coğrafya konularının öğrenilmesinde motivasyon eksikliği ve bu eksikliğin giderilmesine ilişkin bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Coğrafya Konularının Öğrenilmesinde Motivasyon Eksikliğinin Engel Teşkil Edip Etmediğine Dair Öğrenci Görüşleri ve Çözüm Önerileri

“Engeldir” diyen öğrenciler	“Engel değildir” diyen öğrenciler	Öğrencilerin çözüm önerileri
30 öğrenci motivasyon eksikliğini engel olarak görmüşlerdir.	-	*16 öğrenci: Öğrenci güdülenmelidir. *4 öğrenci: Öğrenci zaman zaman takdir edilmelidir. *4 öğrenci: Öğrenci ile öğretim elemanı arasında iyi bir iletişim kurulmalıdır. *2 öğrenci: Sınıfta iyi bir sinerji yaratılmalıdır. *2 öğrenci: Eğitim-öğretim sınıf dışına da taşınmalıdır. *2 öğrenci: Öğrendikleriyle ve ileride başaracaklarıyla insanlığa faydalı olacağına inanması sağlanmalıdır.

Görüşme formunun son sorusu olan 5. soruda coğrafya konularının öğrenilmesinde motivasyon eksikliği ele alınmıştır. Katılımcı 30 öğrencinin (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö29, Ö30) hepsi de, motivasyon eksikliğinin coğrafya konularının öğrenilmesinde engel teşkil ettiğini düşünmektedir. Öğrencilerden gelen çözüm önerileri 6 madde olarak sınıflandırılmış olup, ilk sırada öğrencinin güdülenmesi gerektiği görüşü yer almaktadır. Bunu önerenlerin sayısı 16’dır (Ö2, Ö3, Ö7, Ö9, Ö12, Ö14, Ö17, Ö19, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25, Ö27, Ö29, Ö30). İkinci sırada önerilen “Öğrenci zaman zaman takdir edilmelidir” (Ö8, Ö10, Ö18, Ö20) ve üçüncü sıradaki önerilen “Öğrenci ile öğretim elemanı arasında iyi bir iletişim kurulmalıdır” (Ö11, Ö16, Ö26, Ö28) görüşlerinin her ikisinde de 4’er öğrenci yer almaktadır. 4, 5 ve 6. önerileri oluşturan “Sınıfta iyi bir sinerji yaratılmalıdır” (Ö1, Ö13), “Eğitim-öğretim sınıf dışına da taşınmalıdır” (Ö4, Ö6), “Öğrendikleriyle ve ileride başaracaklarıyla insanlığa faydalı olacağına inanması sağlanmalıdır” (Ö5, Ö15) maddelerinin her birini ise ikişer öğrenci önermiştir.

Aşağıda coğrafya konularının öğrenilmesinde motivasyon eksikliğinin engel teşkil edip etmediğine dair bazı öğrenci görüşleri verilmiştir:

Birinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örnekleri:

Ö12: *Motivasyon eksikliğini gidermenin tek yolu, öğrencinin derse olan tutumunu olumlu yönde değiştirmek için güdüleme yapmaktır. Derse eklenen görsel öğeler, planlanmış bir arazi çalışması, öğrencilere verilen materyal/proje ödevleri öğreneni derse daha çok güdüleyecektir.*

Bunun dışında derste yaşanan çevre hakkında gözlem yapmaya teşvik etmek, öğretim üyesinin istekliliği, öğrencileri soru sormaya teşvik etmek motivasyon artırıcı etkenlerdir.

Ö17: Engeldir. Eğitimciler öğrencileri sürekli dinamik tutmalıdır. Derse ilgi uyandırılmalı, merak duygusu kamçılanmalı, dikkat çekici etkinlikler planlanmalıdır.

İkinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örneği:

Ö18: Motivasyon eksikliği her öğrenmede engeldir. Öğrenciler, öğretim elemanının sorduğu bir soruyu bildiğinde, güzel bir ödev verdiğiğinde, iyi bir sınav notu aldığıında takdir edilmelidir.

Beşinci çözüm önerisi ile ilgili görüş örneği:

Ö6: Engeldir. Ancak yukarıdaki ilk 4 engelin yanında biraz zayıf kalır. Dört duvar arasında sıkışıp kalırsa, motivasyonun düşmesi kaçınılmazdır.

Bir konuya ilgi çekmenin yolu, merak duygusunu canlı tutarak sağlanabilir. Ayrıca, çoğunlukla eğitimcinin enerjisi ve motivasyonu, öğrencilere de sirayet eder. Sınıf ortamında, öğrencilerin dersten soyutlanmadan eğitim öğretim sürecinin merkezine doğru çekilmesi ve interaktif ortamların oluşması gerekmektedir. Katılımcı coğrafya öğrencileri, derse karşı olumlu tutum geliştirilmesi ve öğrenmenin gerçekleşmesinde, motivasyonun ne kadar önemli olduğunun farkındadır. Bu nedenle, istisnasız bütün öğrenciler motivasyon eksikliğinin bir öğrenme engeli olduğu yönünde fikir beyan etmiştir.

5. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma; ders araç-gereçleri, yöntem, öğretim elemanının donanımı, çevre olanaklarından yararlanamama ve motivasyon yetersizliklerinin coğrafya konularını öğrenmeyi engelleyip engellemeyeceği üzerine, Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nden mezun olan 30 öğrenci ile yürütülmüştür.

Elde edilen bulgulara göre; coğrafya konularının öğrenilmesinde araç-gereç yetersizliğini bir engel olarak değerlendiren öğrenci sayısı 27 olmuştur. 3 öğrenci ise, coğrafya konularının öğrenilmesinde araç-gereç yetersizliğini bir engel olarak görmemiştir. Engel olarak gören öğrenciler, bu engeli aşmak için toplam 7 öneri getirmiştir. Bunlar en yüksek sayıdan en düşüğe doğru; araç-gerecin olmadığı durumlarda maket ve materyal geliştirilebileceği, araç-gereçlerin kurum içi ve dışı talep ve yazışmalarla ilgili yerlerden temin edilmesi gerektiği, derslerde haritaların aktif olarak kullanılması gerektiği, öğretim için laboratuvar oluşturulması gerektiği, üç boyutlu blokdiyagramlar ve diğer çizimleri ön planda tutabilmek için sınıftaki tahtanın aktif kullanılması gerektiği, örnek sayısının artırılmasıyla araç-gereç eksikliğinin bertaraf edilebileceği, öğrencilerin araç-gereç kullanma konusunda teşvik edilmeleri gerektiğidir. Bu yorumlar, eğitim ve öğretimde ve özellikle coğrafya gibi görsel öğelerin ağırlıklı olduğu alanlarda araç-gereç kullanımının önemi ve eksikliğinin bir sorun oluşturduğunu belirten çalışmalarla (Akınoğlu, 2005; Ilgar, 2006) örtüşmektedir. Yaşar ve Şeremet (2010), Türkiye'de yükseköğretim coğrafya eğitiminde halihazırda kullanılmakta olan araç-gereçleri de kapsayan bir çalışmanın sonunda zengin bir öğretim materyali listesi hazırlayarak 4 grup halinde tabloştürmüştür. Listede bulunan materyaller şunlardır: Görsel araçlar (asetat, atlas, ders notları, ders kitabı, kaynak kitap, süreli yayınlar, harita, kayaç ya da bitki gibi koleksiyonlar, küre, blokdiyagram, projektör, tepegöz, opak projektör, yazı tahtası, slayt ve dia), görsel-işitsel araçlar (dijital atlas, belgesel gibi video görüntüleri, simülasyon), üç boyutlu araçlar (stereoskop,

hava fotoğrafları, çizim araçları, pusula, termometre, altimetre, klizimetre, GPS) ve teknoloji destekli öğretim materyalleri (bilgisayar, internet) olarak 4 grup halinde sınıflandırmıştır. Bunların bulunmadığı durumlarda da öğrencilerle beraber çeşitli maketler ve basit düzenekli materyaller tasarlanıp geliştirilmelidir.

Coğrafya konularının öğrenilmesinde yöntem eksikliğinin engel teşkil ettiği hususunda bütün katılımcılar hemfikirdir. Görüşme formunun ikinci sorusunda da, ilk sorusundaki gibi toplam 7 çözüm önerisi belirlenmiştir. En büyük sayıdan en aza doğru sıralanan bu öneriler; öğretim ilke ve yöntemlerine hâkim olmak gerektiği, konuya uygun öğretim yöntemlerinin hepsinin bir arada kullanılması gerektiği, yaratıcılığı kullanarak farklı yöntemler geliştirilmesi gerektiği, gezi-gözlem yöntemi ve arazi çalışmalarının yapılması gerektiği, çok sayıda görsel ve materyal kullanılması gerektiği, tartışma ortamı yaratarak öğrencilerin aktif kılınması gerektiği ve öğretim elemanlarının bir araya gelerek ortak fikirlerle hareket etmesi gerektiğidir. Öğrenenlerin derste pasif kalmalarını sağlayan klâsik öğretim yöntem ve teknikleri, günümüzde yerini öğrencinin derse aktif olarak katıldığı ve bilgiyi yapılandırdığı yöntem ve tekniklere bırakmakta olduğundan (İlhan vd., 2017: 64); coğrafya eğitim öğretim faaliyetlerinde de doğal ortam ve insan arasındaki karşılıklı etkileşimi etkili biçimde vurgulayacak, bireylerin yaratıcılıklarını, yeni ürün ve düşüncelerini geliştirecek, ortaya çıkaracak öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması gerekmektedir (İlhan vd., 2017: 60). Bir öğrenme sürecinde ne kadar farklı yöntem denenirse öğrenme o kadar kalıcı olur (Seven ve Engin, 2008: 212). Yaşar ve Şeremet (2010) yükseköğretimde coğrafya eğitiminde kullanılan öğretim yöntemlerini de kapsayan çalışmalarının sonucunda, muhtemelen dersin ve konunun özelliğine bağlı olarak ya da akademisyenlerin hocasını örnek alıp geleneksel uygulamaları devam ettirmesi gibi nedenlerle anlatıma dayalı öğretim yöntemlerini daha fazla kullandıklarını belirlemişlerdir. Düz anlatımın “spesifik” bilgi aktarımında kullanılan en etkili yol olduğu doğrudur ancak anlatım yönteminin aynı zamanda en az akılda kalan olduğu da unutulmamalıdır (Akşid ve Şahin, 2011: 5). Coğrafyacının amacı, bilgi koleksiyonları içerisindeki konuları hayat tecrübesi haline getirebilmek olmalıdır. Bunun için de, çağdaş eğitim öğretim yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir (Önal ve Güngördü, 2008: 62). Aktif öğrenme yöntemleri kullanıldığında, öğrenme ortamı olan sınıflar öğrencinin kendi görüşlerini oluşturduğu, üst düzey becerilerini geliştirdiği, işbirliğine dayalı etkileşimin özendirildiği yerler (İlhan vd., 2017: 64) haline gelecektir.

Coğrafya konularının öğrenilmesinde öğretim elemanının donanım yetersizliğinin engel teşkil ettiği görüşünde olan 29 katılımcıdan gelen çözüm önerileri üç maddede toplanmıştır. 1 öğrenci ise, öğretim elemanının donanım yetersizliğini öğrenme engeli olarak görmemiş, öğrencinin kendi çabasıyla yeterince bilgi ve beceri kazanabileceğini ifade etmiştir. Yine sayısı en fazla olan çözüm önerisinden en aza doğru bunlar; öğretim elemanlarının mutlaka çağa ayak uydurması, kendini yenilemesi ve eksik yönlerini geliştirmesi gerektiği; öğretim elemanlarının zaman zaman denetlenmesi ve değerlendirilmesi gerektiği; öğretim elemanlarının derslere çok iyi hazırlanarak gelmesi, birkaç kaynaktan ve materyallerden yararlanması gerektiği olarak sıralanabilir. Bu sonuçlar, Kaya, Sungurtekin ve Deniz’in (2017) çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir. Çalışmalarının sonucuna göre; öğretim elemanları, ders verme konusundaki yeterliliklerinin (sunum, ifade ve iletişim) öğretim üzerindeki etkisinin farkında olmalı ve yetersiz olduğu alanları belirleyerek kendini geliştirmeli; yeni öğretme-öğrenme yaklaşım ve modellerini birer uygulayıcı olarak sınıf içi süreçlere yansıtmalıdır.

Coğrafya konularının öğrenilmesinde çevre olanaklarından yararlanamama durumunu engel olarak gören katılımcı sayısı 28 olmuştur. 2 öğrenci ise bunun bir engel teşkil etmeyeceği yönünde fikir beyan etmiştir. Engelleri aşma konusunda gelen görüşler 5 madde altında

birleştirilmiştir. Bunlar; daha fazla çevresel etkinlik stratejisi geliştirilmesi ve arazi çalışması düzenlenmesi gerektiği, arazi çalışması yapılamıyor ise üç boyutlu yüzey şekillerini gösteren maket, materyal ve fotoğraflardan yararlanılması gerektiği, bürokratik engellerin kaldırılarak öğrenci gezilerinin kolaylaştırılması gerektiği, üniversitelerde ve bölümlerde gezi kulüpleri gibi organizasyon yapan grupların oluşturulması gerektiği, sadece araziye çıkmanın yeterli olmayacağını, öğrencinin farkındalığının artmasının ve baktığını görmesinin sağlanması gerektiği yönündeki önerilerdir. Bu beşinci sorunun birinci çözüm önerisi olan “Daha fazla çevresel etkinlik stratejisi geliştirilmeli ve arazi çalışması düzenlenmelidir” ile ilgili olarak bir öğrencinin yanıtı çarpıcıdır: Ö12: “Kitaplarla vasat bir coğrafya yapılabilir, haritalarla daha iyisi yapılır; ama en iyisi arazide yapılır.” Paul Vidal de la Blach. Coğrafya eğitim/öğretiminin etkili olabilmesi için önce görselliği ön planda tutmak gerekir. Bu eksikliği gidermek için de çeşitli geziler düzenleyerek, arazi gözlemleri yapılmalıdır. Bu durumlarda da sınıf içinde çeşitli malzemeler aracılığıyla arazi sınıfa getirilebilir. Günümüzde gelişen teknoloji buna imkân vermektedir (Akınoğlu, 2005: 94). Bir coğrafya öğrencisinin çok çeşitli becerileri kazanmasında arazi çalışmaları büyük öneme sahiptir. Alkış (2010) bu becerileri şu şekilde sıralamaktadır: Gözlem becerisi, coğrafi sorgulama becerisi, harita becerileri, toplanan verilerle tablo, grafik, diyagram hazırlayıp yorumlama becerileri, zamanı algılama becerisi, kanıt kullanma becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi. Bunların yanı sıra, arazi çalışmalarında öğretim elemanı, diğer katılımcılarla ve uğranılan yerlerdeki insanlarla (yerli halk, kurum yetkilisi vb.) etkileşimde bulunarak ve sorular sorarak iletişim becerileri de gelişmektedir.

Bütün katılımcılar, coğrafya konularının öğrenilmesinde motivasyon eksikliğini bir öğrenme engeli olarak görmüşlerdir. Öğrenciler bu engeli aşmak için 6 öneri getirmişlerdir. Bunlar arasında ilk sırayı, öğrencinin güdülenmesi gerektiği görüşü yer almıştır. Diğer öneriler sırasıyla; öğrencinin zaman zaman takdir edilmesi gerektiği, öğrenci ile öğretim elemanı arasında iyi bir iletişim kurulması gerektiği, sınıfta iyi bir sinerji yaratılması gerektiği, eğitim-öğretimin sınıf dışına da taşınması gerektiği, öğrendikleriyle ve ileride başaracaklarıyla insanlığa faydalı olacağına inanmasının sağlanması gerektiği olmuştur. Görüldüğü gibi, öğrenciler öğrenmede güdülenmenin önemini farkındadır. Elmas (2006), ortaöğretim coğrafya eğitiminin temel sorunlarını ele aldığı çalışmasında, güdülenme eksikliğini bir sorun olarak belirlemiş öğrencilerin motivasyonlarının artırılması gerektiğini vurgulamıştır. Özer (1998: 159) tarafından “bireyi öğrenmesi için harekete geçiren güç kaynağı” olarak tanımlanan güdülenme, “öğrenmede güdüsel ve duygusal engelleri kaldırmaya yardım eden” duyuşsal stratejiler arasında yer alır. Kurbanoğlu (2004)’ya göre ‘ben yapabilirim’ diyebilen bir öğrenci, ‘ben zaten anlayamam, yapamam’ diyen bir öğrenciye göre her zaman için bir adım önde yer almakta ve öğrenmeye daha yatkın olabilmektedir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

*Coğrafya konularını öğrenmede araç-gereç eksikliği, yöntem eksikliği, öğretim elemanının yeterince donanımlı olmayışı, çevre olanaklarından yararlanamama ve motivasyon eksikliği önemli birer engel oluşturmaktadır.

*Sayılan engeller arasında yöntem eksikliği ve motivasyon eksikliğinin bir engel teşkil etmesi yönünde fikir beyan edenlerin tamamı hemfikirdir. Aynı oran; öğretim elemanının donanım yetersizliği için %97, çevre olanaklarından yararlanamama durumu için %93, araç-gereç yetersizliğini bir engel olarak görenler için ise %90’dır.

*Araç-gereç yetersizliği engelini aşmada en etkili yol olarak, konulara ilişkin maket ve materyal geliştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

*Yöntem eksikliği engelini aşmada en uygun çözüm, öğretim ilke ve yöntemlerine hâkimiyetin sağlanması olmuştur.

*Öğretim elemanının donanım yetersizliği engelini aşmak için verilen öneriler arasında ilk sıradaki; onun mutlaka çağa ayak uydurması, kendini yenilemesi ve eksik yönlerini geliştirmesi gerektiğidir.

*Coğrafya konularının öğrenilmesinde çevre olanaklarından yararlanamama engelini aşmanın en etkili çözümü olarak, daha fazla çevresel etkinlik stratejisi geliştirilmesi ve arazi çalışması düzenlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

*Coğrafya konularının öğrenilmesinde motivasyon eksikliği engelini aşılması için gelen çözümler arasında, öğrencinin güdülenmesi gerektiği ifadesi ilk sırayı almıştır.

6. Öneriler

Çalışmada ulaşılan sonuçlar ışığında, aşağıdaki önerilere yer verilebilir:

*Coğrafya konularını öğrenmede karşılaşılan bazı engelleri aşma konusunda en önemli görev, öğretim elemanlarına düşüyor görünmektedir. Öğretim elemanları bu farkındalığa sahip olmalıdır.

*Görselliğin büyük öneme sahip olduğu coğrafya alanında, kurumlar tarafından araç-gereç sağlanamadığında, maket ya da materyaller geliştirilerek eksikler giderilmelidir.

*Coğrafya bölümleri için derslikler sabit olmalı ve içerisinde mutlaka duvar haritaları bulundurulmalıdır.

*Öğretim elemanının hem alansal hem de pedagojik bilgi ve becerisinin üstün olması, coğrafyanın ve eğitimin dinamiğine paralel olarak yeterlilik çitasını yükseltmesi gerektiğinden, kendini sürekli güncellemelidir.

*Konular işlenirken en uygun öğretim yöntem ve tekniklerin tümü uygulanmalı, düz anlatım tekniğinden olabildiğince kaçınılmalıdır.

*Arazi çalışmalarına önem verilmeli, bu çalışmaların düzenlenmesindeki bürokratik engeller azaltılmalıdır.

*Arazide gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda, bilgisayar destekli sanal gezi-gözlem ortamlarından yararlanılmalıdır (Örneğin; 360 derece panoramik müze gezisi, hava fotoğrafçılığı [flycam] ya da drone fotoğrafçılığı ile çekilen görsel ve videoların izletilmesi gibi).

*Motivasyon çabasının tek yönlü olmadığı unutulmamalı, coğrafya alanının ulusal ve uluslararası geniş bilimsel kaynaklara sahip olmasından hareketle, öğrenciler de araştırma ve keşfetmeye istekli olmalıdır.

*Başarı ve yetenekler, okul ve aile tarafından takdir edilmelidir.

*Gerek dersliklerde gerekse arazi çalışmalarında, öğrenciler soru sorma konusunda girişimci olmalı ve daha fazla iletişim/etkileşim sağlanmalıdır.

*Öğrencilerin motivasyonlarının daha yüksek olması ve gelecekte çok şey başaracağına inanmasını sağlamanın en güçlü yollarından birisi olarak, alanla ilgili iş istihdamı arttırılmalıdır.

Referanslar

Akinoğlu, O. (2005). Coğrafya eğitiminin etkililiği ve sorunları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 12, 77-96.

- Akşid, F. & Şahin, C. (2011). Coğrafya öğretiminde aktif öğrenmenin akademik başarı ve tutum üzerine etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi (BAED)*, 2(4), 1-26.
- Alkış, S. (2010). Coğrafya öğretiminde inceleme gezileri ve arazi çalışmaları (Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar'ın içinde s. 93-122, 2. Baskı, Ed: Ramazan Özey ve Ali Demirci). İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Artvinli, E. (2010). Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin coğrafya öğretimine katkısı ve ortaöğretim öğrencilerinin CBS'ye ilişkin tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3): 1255-1292.
- Balcı, A. (2005). Sosyal bilimlerde araştırma. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri (11. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Christensen, L.B., Johnson, R.B. & Turner, L.A. (2015). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz*. (Çeviri Editörü: Ahmet Apay) Ankara: Anı Yayınları.
- Çiftçi, T. (2017). Türkiye'de coğrafya eğitimi alanında yapılan lisansüstü tezlerin (2006-2017) eğilimleri. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 864-887.
- de Guzman, M.FeD., Olaguer, L.D. & Novera, E.G.D. (2017). Difficulties faced in teaching geography lessons at public secondary schools Division of Zambales, Philippines. *Journal of Humanities and Social Science (IOSR-JHSS)*, 22(9), 64-70. DOI: 10.9790/0837-2209076470.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (1998). *Collecting and interpreting qualitative materials*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Elmas, B. (2006). Ortaöğretim coğrafya eğitiminin temel sorunları (Kartal ilçesi örneği). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gondo, R., Sevious, M., Taurai, M. & Kolawole, O.D. (2017). Poor performance in the Advanced Level Geography: A case of four high schools in Hurungwe District, Mashonaland West Province, Zimbabwe. *Lonaka JoLT*, 8(1), 16-34.
- Gökçe, N. (2009). Türkiye'de öğretmen yetiştirmede coğrafya eğitiminin sorunları ve öneriler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 721-768.
- Graham, S. (1999). *Remote sensing, introduction and history*. NASA Earth Observatory. <https://earthobservatory.nasa.gov/Features/RemoteSensing/> (Erişim tarihi: 04.02.2018).
- Güler, H. M. (2006). Pendik ilçesinde coğrafya eğitimi ve sorunları. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim ve Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- İlgar, R. (2006). Uluslararası alanda coğrafya eğitimi araştırmaları ve Türkiye'den örnekler: mevcut durum ve gelecek yönler, *Milli Eğitim*, 276-286.
- İlhan, A., Gülersoy, A.E. & Çelik, M.A. (2017). Yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde coğrafya öğretiminde sorgulama temelli öğrenme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(43), 59-78.
- Kamaşak, R. & Yücelen, M. (2009). Örgütsel öğrenme engellerini belirlemeye yönelik kalitatif bir araştırma. 2. *Ulusal Yönetim ve Ekonomi Bilimleri Konferansı, Bildiriler Kitabı Cilt 1, Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği (SOBİAD)*, İzmir (24-25 Eylül 2009), 109-122.
- Karabağ, S. & Şahin, S. (2007). *Coğrafya dersi öğretim programı 2005* (S. Karabağ ve S. Şahin [Ed.], Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi içinde, s. 56). Ankara: Gazi Kitabevi.

- Kaya, M.F., Sungurtekin, D. & Deniz, S. (2017). Üniversitelerde öğretim elemanı kaynaklı iletişim sorunları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 176-195.
- Kılıç, S. (2013). Örnekleme yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44-46.
- Kurbanoğlu, S. (2004). "Öz-yeterlik inancı ve bilgi profesyonelleri için önemi". *Bilgi Dünyası*, 5(2), 137-152.
- Levinthal, D.A. & March, J.G. (1993). The myopia of learning. *Strategic Management Journal, Special Issue: Organizations, Decision Making and Strategy*, 14, 95-112.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Lloyd, S. A., Byrne, M. M., & McCoy, T. S. (2012). Faculty-perceived barriers of online education. *Journal of Online Learning and Teaching*, 8(1), 1-12.
- MEB (2018). Ortaöğretim coğrafya dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) öğretim programı.
- Merriam, S. B. (2013). *Qualitative research and case study applications in education* (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1984). *Qualitative data analysis: A source book of new methods*. London: Sage Publications.
- Ndegwa, B., Omondi, P. & Njiraini, J.M. (2016). The challenges of empirical approach to teaching geography: A case study of selected secondary schools in Kwanza Zone, Trans-Nzoia County, Kenya. *International Journal of Educational Investigations*, 3(2), 15-25.
- Önal, H. & Güngördü, E. (2008). Coğrafya öğretiminde aktif öğrenme uygulamaları (Hava Kirliliği). *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 60-74.
- Özen, Y. & Gül, A., (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 394-2.
- Özer, B. (1998), *Öğrenmeyi öğretme* (Eğitim Bilimlerinde Yenilikler, Editör: Ayhan Hakan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, 146-164.
- Patton, M. Q. (1997). *How to use qualitative methods in evaluation?* Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Seven, M.A. & Engin, A.O. (2008). Öğrenmeyi etkileyen faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 189-212.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Westwood, P. (2004). *Learning and learning difficulties*. A Handbook for Teachers [online]. Camberwell, Victoria: Australian Council for Educational Research Ltd. (ACER) Press.
- Woolfolk, A. (1998). *Educational psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
- Yaşar, O. & Şeremet, M. (2010). Yükseköğretim coğrafya eğitiminde kullanılan öğretim yöntemleri ve materyallerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 675-702.
- Yazıcı, Ö. (2015). Coğrafya Bölümü uzaktan eğitim öğrencilerinin fiziki coğrafya içerikli derslere ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 7(3), 213-232.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008a). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008b). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yorgancı, Z. (2006). *Öğrenme gücüğü görülen çocukların anksiyete ve depresyon düzeylerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.